

OBSE: Bezpečnostní model příštího století

Bezpečnostní rizika a výzvy mají různorodou povahu a více směrů. Každá z existujících organizací, mezi kterými vedoucí roli hraje aliance NATO, má určité poslání. Ale žádná z nich se nezabývá všemi aspekty bezpečnosti, nevyjadřuje celé spektrum bezpečnostních zájmů. Je nutný mezinárodní, kooperativní přístup. A to je i základní poloha nového evropského bezpečnostního modelu, který je vypracováván v rámci OBSE. Píše o něm ve svém článku, který byl uveřejněn v NATO Review 6/97, i Niels H. Petersen, ministr zahraničních věcí dánského království a předseda Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě v r. 1997. Článek je redakčně zkrácen a upraven.

Jaká je dnes výchozí mezinárodní situace? V kdysi rozdělené Evropě probíhá proces integrace a stále těsnější spolupráce. Bývalé antagonismy ustoupily intenzivní kooperaci. Ale i zde se vyskytují vážné překážky a je nutné řešit nová ohrožení bezpečnosti a stability.

Vojenská ohrožení našťastí již nedominují. Bezpečnostní rizika na sebe vzaly novou podobu: jde o historicky založenou nedůvěru a spory mezi etnickými, náboženskými a národnostními skupinami, nacionalistická hnutí, sociální nepokoje a nejistoty spojené s ekonomickými reformami, pašování narkotik, organizovaný zločin, ilegální přistěhovalectví, ekologické problémy, ohrožení životního prostředí způsobené exploatací přírodních zdrojů a nekontrolovatelnou industrializací.

Ve vši rozmanitosti mají nová rizika a výzvy jedno společné: jejich vliv přesahuje státní hranice. **Více než kdy jindy je bezpečnost nedělitelná.** I když jejich důsledky nezůstávají omezeny jen na jednu zemi, v současné době neexistuje organizace, která by se mohla zabývat všemi aspekty těchto rizik, na všech úrovních. A přitom je nanejvýš naléhavé, abychom problémy, které před námi stojí, řešili společně, kooperativním způsobem.

Jinými slovy, měnící se Evropa vyžaduje záruky, že probíhající změny nejsou jen cílem samy o sobě, změny pro změny, ale že jejich smyslem je obrát k lepšímu. Aby tyto změny probíhaly mírovým způsobem, je nutný kooperativní přístup na všech úrovních.

Rozhodujícími nástroji tohoto procesu jsou aliance NATO a Evropská unie. Vlastně základním důvodem probíhajícího rozšiřování těchto dvou organizací je evropská bezpečnost. Amsterodamská dohoda otevřela rozšiřování Evropské unie, madridský summit zahájil rozšiřování NATO. Dalšími příklady kooperativního přístupu, který provádí Aliance, jsou Euroatlantická rada partnerství a dohody s Ruskem a Ukrajinou.

Pro zvýšení bezpečnosti je také důležitá kooperace na subregionální úrovni. Přispívá k vzájemnému porozumění a vytváření dobrého sousedství. Je jí posilována ekonomika, a tím i základy stability. A zřejmě napomáhá i vyrovnávat rozdíly, které existují v důsledku různých postojů k evropské integraci.

Organizace pro bezpečnost a spolupráci (OBSE) je vůbec největší složkou evropské bezpečnostní architektury. Může přispět řešení výzev měnící se Evropy?

Věřím, že může. Za prvé, protože má široké členství. Zasahuje zeměpisnou oblast od Vladivostoku až po Vancouver, zahrnuje všechny státy Evropy, státy střední Asie a Severní Ameriky. Žádná jiná regionální organizace není tak rozsáhlá. Nezapomínejme, že OBSE byla první, která ve svých řadách uvítala nové nezávislé státy z bývalého Sovětského svazu. Byl to vlastně první krok směrem k integraci těchto zemí do rodiny demokratických států.

Za druhé, protože bezpečnost není omezena jen na vojenské aspekty, ale zahrnuje jak lidský, tak ekonomický rozměr. OBSE ztělesňuje komplexní koncepci bezpečnosti.

Za třetí OBSE vypracovala pružná a pragmatická pravidla kooperace, založená na konsenzuálním rozhodovacím procesu. Zásada konsenzu bývá často charakterizována jako slabost. V určitém smyslu tomu tak opravdu je. Ale obecně je pravidlo konsenzu znamením ducha spolupráce, který vede k politicky závazným rozhodnutím v otázkách kontroly zbrojení, budování důvěry a bezpečnosti, lidských práv. A je to také dobrá základna pro další rozvíjení kooperace.

Za čtvrté: OBSE získalo neopakovatelné zkušenosti v oblasti prevence konfliktů a jejich řešení. Po skončení studené války se totiž OBSE ujalo úkolů, které ostatní regionální organizace nebyly schopny či nechtěly převzít: monitoring, zprostředkování, vysílání misí na problémová místa a do oblastí potenciálního konfliktu bývalého východního bloku. Mechanismy, které byly pro tyto účely vypracovány, může provádět jediné OBSE. Jsou výrazem zásadní změny, která se odehrála v r. 1995, kdy se Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE) změnila na OBSE, z hlavního orgánu při jednání mezi Východem a Západem na organizaci sloužící udržování míru a stability v období změn.

Přehled úspěchů je ohromný. Jen v roce 1997 se OBSE účastnila řešení problémů prostřednictvím misí či zvláštních zástupců ve více než desítky zemí a regionů. Povaha účasti - preventivní diplomacie - znamená, že úspěšnost takových misí je nepřímouměrná rozsahu, jakou přitahují pozornost světové veřejnosti. Mezi její úspěchy patří volby v Čečensku, Albánii a Bosně, zvýšená angažovanost v Chorvatsku, příprava dohod v Moldově a Tádžikistánu, řešení konfliktu v Náhorním Karabachu. To vše ukazuje, jak důležitou roli hraje OBSE při udržování evropské bezpečnosti.

Evropský bezpečnostní model

Za páté bych rád zdůraznil schopnost OBSE koordinovat spolupráci mezi organizacemi a institucemi, které se zabývají evropskou bezpečností. Na lisabonském summitu v prosinci 1996 představitelé států OBSE konstatovali, že evropská bezpečnost vyžaduje těsnější styky mezi účastnickými státy, i mezi evropskými a transatlantickými organizacemi. Také se shodli na tom, že OBSE je zvláště vhodné pro tento účel, protože je fórem, kde je možné účinně reagovat na ohrožení a výzvy v oblasti OBSE.

To je hlavním důvodem proč se OBSE začalo intenzivně zabývat tzv. „Evropským bezpečnostním modelem pro 21. století“. Základní přístup spočívá na manifestované vůli jednat společně a solidárně v situaci, kdy je ohrožena bezpečnost určitého státu. Evropská

bezpečnostní charta by měla komplexně odrážet všechny změny, ke kterým došlo v Evropě, a vytyčovat zásady, jak na ně reagovat.

Platforma kooperativní bezpečnosti

Představitelé států a vlád uložili OBSE, aby definovala metody lepší spolupráce v „Platformě pro kooperativní bezpečnost“. Cílem by měl být vyšší stupeň spolupráce, koordinace a komplementarita mezi relevantními bezpečnostními organizacemi. Zásady včasné výstrahy, prevence konfliktů, rekonstrukce po skončení konfliktu, by měly být stanoveny tak, aby mohly být srovnatelné výhody každé organizace kombinovány, a tak lépe využity.

Při jejím formulování by OBSE měla čerpat ze zkušeností získaných při spolupráci mezinárodních organizací v Bosně a Hercegovině, Albánii, ze spolupráce v IFOR a SFOR, mezi členy NATO a nečleny NATO. V takto širokém rámci by mohla být věnována pozornost i zájmům států, které nepatří k žádným bezpečnostním strukturám. To se týká ohrožení bezpečnosti ve státech, které jsou mimo oblast OBSE. Jejich bezpečnost by mohla být podpořena společnou akcí států účastnících se „Platformy kooperativní bezpečnosti“.

Základem takto pojaté bezpečnostní sítě by měly být zásady a principy OBSE tak, jak jsou obsaženy v dostupných dokumentech OBSE. Měly by se jimi řídit všechny organizace i jednotlivé státy. Tyto principy mj. zahrnují respektování suverénního práva jakéhokoli členského státu OBSE patřit či nepatřit mezinárodnímu bezpečnostnímu uspořádání, uzavírat bilaterální či multilaterální dohody.

Organizace by také měly dodržovat transparentnost svého vnitřního vývoje. Jejich členství by mělo být založeno na otevřeném a dobrovolném souhlasu. Dohromady by tyto základní principy tvořily tzv. Společnou koncepci rozvoje spolupráce mezi vzájemně se posilujícími se institucemi v rámci „Platformy kolektivní bezpečnosti“.

Účast na této platformě by měla spočívat na samovýběru. Organizace, včetně NATO, které dodržují výše uvedené principy, by se měly samy dohodnout v rámci platformy, a to prostřednictvím svobodného prohlášení. Součástí této platformy by se také mohly stát subregionální fóra.

Evropská bezpečnostní charta

Koncepce „Platformy kolektivní bezpečnosti“ ovlivňuje velkou část textu Evropské bezpečnostní charty. Doufám, že se nám podaří dohodnout se jak na požadavcích, tak rozsahu této charty. Práce na ní bude pokračovat během ještě celého roku 1998.

Nášim záměrem není vytvořit nějakou hierarchii vztahů. Cílem je široký kooperativní rámec, založený na společně odsouhlasených principech, rámec, kde každá z organizací hraje určitou roli, založenou na společné vůli řešit výzvy evropské bezpečnosti na počátku 21. století. Nejdůležitějším a nenahraditelným partnerem takového rámce je aliance NATO.